

דף כב

ימדליקין לו את הנר'. הדלקת הנר ביום טוב מותרת [בהעברת אש קיימת] אף לבית שמאי האוסרים חימום מים לרחיצה ועשיית מדורה – מפני שיש בה הכשר אוכל נפש, שלפעמים צריך אדם לראות את קדרתו אם נתבשלה כל צרכה וכד' (עפ"י שיטה מקובצת ועוד. ורש"י להלן כו: (בר"ה חלה) כתב שהדלקת הנר צורך אכילה היא).

'הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו חייב משום מכבה'. התוס' מפרשים, מפני שבאותה שעה שהוא מסתפק מהנר מכהה את אורו ומכבהו קצת, לכך חייב משום מכבה. וכתבו לפי זה שאם חותך מתחתיתו של נר מוצק, כיון שאינו משנה כלום בגודל הלהבה אלא רק גורם להקדים הכיבוי – מותר. [ברא"ש מוסבר שבכך שנוטל מן השמן וממעיטו, מתרחק השמן מהפתילה ובשל כך מתקטן האור. ולפי זה אם הוא פתיל צף, שאין הפתילה מתרחקת מהשמן כשזה מתמעט – פטור. ע' מנחת שלמה ח"ב לו].

ואולם הרא"ש (וכן דעת הר"ד והרי"א בפסקיהם) חולק וסובר שהמסתפק בשמן חייב גם כאשר אינו ממעט כלום מגודל הבעירה באותה שעה אלא שממהר את כיבוי. ואין זה בגדר 'גרם כיבוי' כי השמן איננו דבר חיצוני אלא הוא והפתילה שניהם גורמים את הדליקה. [ולדבריו נראה שאם מסתפק מהשמן באופן שלא יכבה הנר אלא לאחור השבת – פטור, אבל לסברת התוס' הנ"ל – חייב. עפ"י קובץ שעורים].

א. אפשר לפרש שאף התוס' לא נתכוונו לומר שחייב על החלשת האור כשלעצמה [וקצת יש לדקדק בלשונם: 'ולכך נראה ככבוי']. אלא הכוונה רק שמשום שנטילת השמן ניכרת כבר מיד בשעת מעשה בכך שהאור נחלש, הלכך אינו נחשב 'גרם', ולעולם עיקר חיובו משום הקדמת הכיבוי כהרא"ש. וכבר כתבו כמה אחרונים לפרש כן – ע' בשו"ת כתב סופר או"ח נה; הר צבי; מנחת שלמה ח"א יב, ד.

ב. לכאורה היה נראה לפרש מה שכתבו ראשונים שמחליש האור בנטילת השמן, אין הכוונה כפי הנראה מפשטות הדברים שאיכות הלהבה וגודלה תלויה בכמות השמן שבנר [והלא החוש מעיד שאינו כן], אלא משום שברגע הראשון שממעט מהשמן, הלהבה מתקטנת לזמן מה מפני שהשמן התרחק באחת מהפתילה – עד שהוא חוזר ונספג שוב בלהבה כמקודם.

ואם כנים הדברים, אין מקום לסברה המובאת בשבט הלוי (ח"א קפט) לענין נר חנוכה, שכשנתן בנר שמן מרובה, אעפ"י שאינו צריך למצוה אלא לכדי מחצית השעה, אין השמן בגדר 'מותר', כי תוספת השמן מועילה ופועלת אף במשך החצי-שעה הראשונה.

ג. יש להעיר שמסתמת הדברים בהגהות אשר"י משמע לכאורה שהמקצר נר מוצק אינו חייב גם לפי דברי הרא"ש. וצ"ע הלא אם חיובו משום הקדמת הכיבוי מה לי שמן או דבר אחר. וע' בספר בית ישי (קכג, ב) שמפרש בדברי הרא"ש [דלא כהבנת שאר אחרונים] שאין חיובו משום הכיבוי העתידי אלא נחשב שמכבה מיד מפני שהופך שמן דולק לשמן כבוי, ולפי זה מיושבים דברי הגהות הרא"ש שבנר מוצק מותר, כי רק שמן וכד' נחשב שכולו דולק.

ונראה לפי זה שגם אם לא ייכבה הנר אלא במוצאי שבת חייב, כי הכיבוי נעשה בעצם נטילת השמן. [ולגוף סברת הרא"ש שהשמן נחשב כדבר הדולק, ברש"י בשבת (לא ד"ה לעולם) משמע שחולק. וי"ל].

וכן משמע מדברי רש"י במסכת שבת (כט) שגם כאשר אינו ממעט מהאש חייב משום מכבה, שכן כתב שהמסתפק משמן שבשפופרת הנתונה על פי הנר והיא מנטפת לתוכו – חייב משום מכבה. והוסיף בטעם הדבר, הואיל והקצה את השמן שבשפופרת לנר. [ונראה שבא רש"י ליישב שלא נקשה אם כן כשפרצה דליקה בבית מדוע מותר להציל הלא אילו לא היה מציל, היה דולק כל מה שבבית והרי זה כמו המסתפק בשמן שנועד להדלקה – ולכן תירץ רש"י שרק כשהקצהו נחשב כמכבה].

ויש לעיין לפי זה מה הדין בסגירת בלוני גז הגורמת לכיבוי האש לאחר זמן קצר ולא מיד – האם זה

נחשב כמכבה שהרי הבלונים הוקצו להדלקה, או שמא כיון שהדרך היא לכבות ואינם עומדים להדלקה בהמשך אחד עד גמר המיכל, אם כן אפשר שלא נחשב כהקצאה. וכן יש לדון לפי טעמו של רש"י, כאשר מתחילה כשהדליק הנר חשב להשתמש בשמן, והרי לא הקצהו כולו להדלקה (מהגרונ"ג גולדברג שליט"א).

א. זו לשון הגרא"ו (קובץ שעורים ח"ב לג, ב): 'מצינו דבר נפלא, שהמחשבה פועלת על המציאות, בפרק במה מדליקין דהמסתפק משפופרת שהקצה אותה במחשבתו לנר – חייב משום מכבה, ואילו לא הקצה אותה לא היה חייב משום מכבה, דעל ידי הקצאתו ומחשבתו נחשב השמן שבשפופרת כאילו היה בתוך הנר'. ומשמע שנקט סברה זו גם כלפי דין תורה, להחשיבו 'מכבה' ממש בגלל מחשבתו. וכן נקט בבית ישי (קכג) והעיר על דברי הקובץ-שעורים: 'איני יודע מה הפלא שבדבר, וכמדומה דאשכחן טובא כיוצא בזה'. והביא שם דברי החזו"א שכתב גם הוא לדייק מפרש"י שיש חילוק אם הקצה אם לאו אלא שטען שאין שייך חילוק זה אלא בשבות דרבנן ולא בדאורייתא. וכתב לפרש ש'חייב' לאו דוקא אלא כלומר אסור מדרבנן (וכן נקט בשבט הלוי ח"ט צב בדעת התוס' הרא"ש. וצ"ע).

ב. יש להעיר שלדברי הר"ף נראה שהקצאה לבד אינה כלום שכן כתב שמוטר ליטול מן המדורה עצים שלא שלטה בהן האור. ולכאורה לפרש"י הנ"ל אסור. וצ"ב.
ע"ע: רש"ש שבת כט; חדושים ובאורים; שבט הלוי ח"ד עה.

'אמר רב קנבא שרי'. הר"ף ועוד ראשונים גרסו 'קינסא', ופרשו: אבוקה העשויה מחתיכות עצים, הבא ליטול ביו"ט מאותם העצים שלא אחזה בהם האור – מותר, שאינו נחשב כמכבה אלא במסתפק בשמן שבנר שכולו נידון כדבר אחד בוער, משא"כ קסמי עצים, כל קיסם נחשב לעצמו וכשנוטל קיסם שאין בו אש אינו כמכבה. ומבואר מכאן שאש הדולקת על גז, אסור להקטינה ביום טוב, שהרי האש נאחזה באותו גז שכיבה (עפ"י שבט הלוי ח"ה עה).

נשאל שם אודות כיבוי תנורי גז שבכיבויים נשאר להבה קטנה תמיד, והורה לאיסור, ורמו שם שיש לדון אם כיבוי הגז נחשב מכבה ממש או כיון שאין שייך שם עשיית פחמין אינו אלא מדרבנן. [והגר"מ פיינשטיין צידד בדבר, לא כהוראה לרבים, שמא אין שייך כלל גדר כיבוי בגז. ובמקום אחד (או"ח ח"א קכח) כתב: 'איני רוצה להשיב בכתב בדבר סגירת הגעז ביו"ט'.
ובאופן שמקטין פתילה הדולקת כדי שתוכל להמשיך לדלוק זמן מרובה – דעת הט"ז (תקיד סק"ד) להקל, וכן נקט הגר"ז. ויש מחמירים בזה. ע' שער הציון תקיד סקי"ח ובאור הלכה שם ד"ה בנר; מנחת שלמה ח"ב לו.

אודות מחיטת פתילה ביום טוב, מדוע אין בה איסור משום 'תיקון כלי' – ע"ע להלן לב:

'מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר... אמר ליה אסור... כי קאמינא אנא לרבנן'. יש לשאול, הלא כיבוי אש לצורך אוכל נפש מותר [כגון הנחת בשר על גבי גחלים כדלהלן כג.], ואם כן מדוע אין אומרים 'מתוך' להתיר כיבוי לצורך הנאת היום [וכדין משחקין בכדור, שמותר להעבירנו ד' אמות ברשות הרבים].

וצריך לומר מפני שאינו נהנה מגוף המלאכה עצמה, כי הכיבוי אינו אלא סילוק המונע מליהנות, ובכגון זה אין להתיר משום 'מתוך' (עפ"י ב"ח תקו ד"ה ומ"ש ודוקא בתנורים; קובץ שעורים; אגרות משה או"ח ח"ד קג. וע"ע קהלות יעקב כא).

'מפני דבר אחר' הביטוי 'דבר אחר' מורה על דבר בווי ומאוס, כגון כינוי לחזיר או לצרעת (ע' פסחים עו:) או דבר קלון

אחר כגון משכב זכר (ע' שבת יז). והנה מלבד כאן נראה שלא נמצא בש"ס 'דבר אחר' במשמעות של ביאה אלא בשבת יג: במעשה דחסידי שמת בחצי ימיו – 'ולא עלתה על דעתו על דבר אחר'. ושם מדובר בביאת איסור. וכן בכתובות עב. אמרו 'דבר אחר' גבי בני אדם הפרוצים בזנות. וכן במנחות לה. 'מפני דבר אחר' פרש"י שיאמרו אשתו נדה בעל. ואולם לא מצאנו לכאורה לכנות ביאת התר בכינוי זה. [ומה שאמרו ביבמות קט. 'הכונס את יבמתו לשום אישות, לשום דבר אחר, כאילו פוגע בערוה' – אין הכוונה לביאה, שהרי זהו 'משום אישות', אלא הכוונה כפשוטו, לכל דבר וענין אחר חוץ ממצות יבום]. ושמה היתה הגרסה כאן 'מהו לכבות את הנר מפני דרך ארץ' [שהוא כינוי לביאה בכל מקום], והיה כתוב בראשי תבות 'ד"א' ופתחוהו בטעות 'דבר אחר' (וכי"ב נמצא הרבה בש"ס כידוע).

(ע"ב) 'איבעיא להו מהו לעשן – רב ירמיה בר אבא אמר רב: אסור...' הרי"ד מפרש שהנידון כאן הוא אליבא דרבן גמליאל המתיר להניח מוגמר ביום טוב להריח, והשאלה היא האם עישון הפירות דומה לגימור הכלים שאסור, או שמא דוקא בכלים אסרו משום שנראה כמתקן כלי, משא"כ פירות לא נאסרו לתקנם. לאור זאת פסק הרי"ד כרבן גמליאל להתיר לגמור כדי להריח, שהרי דנו בגמרא לפי שיטתו. אולם אין כן דעת הרמב"ם ושאר פוסקים (או"ח תקיא, ד) שנקטו להלכה כחכמים שאסרו להניח מוגמר אף לא כדי להריח. ולפי דבריהם, בפירות יש טעם להתיר אף לדעת חכמים – משום התר 'אוכל נפש'. עוד בבאור הסוגיא, ע' בשו"ת משיב דבר ח"א לו.

דף כג

'על גבי חרס נמי אסור משום דקא מוליד ריחא'. רש"י מפרש שמוליד ריח בהרס. והרי"ד מפרש: בפירות. [ולפרש"י צריך לומר שאין לאסור משום קליטת הריח בפירות, כי כל תיקון אוכל נפש מותר, ונתינת ריח במאכל אינו שונה מבישולו וטיגונו. עפ"י חדושים ובאורים].

יש אמרים שגם לדעת רש"י אסור להוליד ריח באוכלין, ורק כשמתכוין להטעמם בכך מותר (עפ"י שו"ע הגר"ז סוסי" תקיא בקו"א). ונראה שאין זה ענין לדבר שאינו מתכוין שהרי פס"ר הוא, וגם בדרך כלל כוונת בני אדם אף לריח, וישנם תבלינים שעיקרם ליתן ריח במאכל ולא לטעם – אלא שבדבר השייך לתיקוני המאכל לא אסרו הולדת ריח, ואף בשבת [ודעת החכ"צ (צב. ע' בשע"ת שם) להתיר ליתן בושם במים לרחיצה, ואין כן דעת שאר האחרונים – נראה מפני שאין זה בכלל תיקוני אכלין]. ולפי זה לא שמענו התר להניח בשמים על בגדים כשאינו מתכוין לבשם. וכן יש לדייק במג"א (סקי"א) שהתיר להחזיר אתרוג על הבגד מאחר וכבר יש בו ריח, משמע שליתן לכתחילה עליו אסור אפילו בלא שכוונתו לבשמו. ולא כן כתב בשו"ע הגר"ז שם. וצ"ע.

'דקמוליד ריחא'. מכאן כתבו כמה אחרונים לאסור את השימוש במכשירים חשמליים בשבת, גם באופן שלא נעשית מלאכה על ידי הדלקתם, כגון שאין שם נורה בוערת – משום איסור 'מוליד' האמור כאן, שיוצר דבר חדש וקרוב הוא לעושה מלאכה חדשה (ערש"י). אף זה הסוגר מעגל חשמלי מוליד כח חדש בחושים.

ולפי זה יש דנים לומר, לדעת הסוברים שמותר להוסיף ריח על ריח קיים, אם שניהם מאותו המין, מפני שאינו מוליד דבר חדש אלא מוסיף עליו (וכן כתב הגר"ז תקיא, ז. ואולם במג"א (סקי"א) משמע לאסור להוסיף ריח על בגד שיש בו ריח, אך אולי גם הוא מודה כאשר יש כבר בושם על הבגד והוא מוסיף בושם על הבושם הקיים. וכן נראה מתוך דברי הגר"ז שלא הזכיר שדבריו אינם כהמג"א. וצ"ע), אם כן יהא מותר כמו כן להגביר את עצמת הזרם הקיים